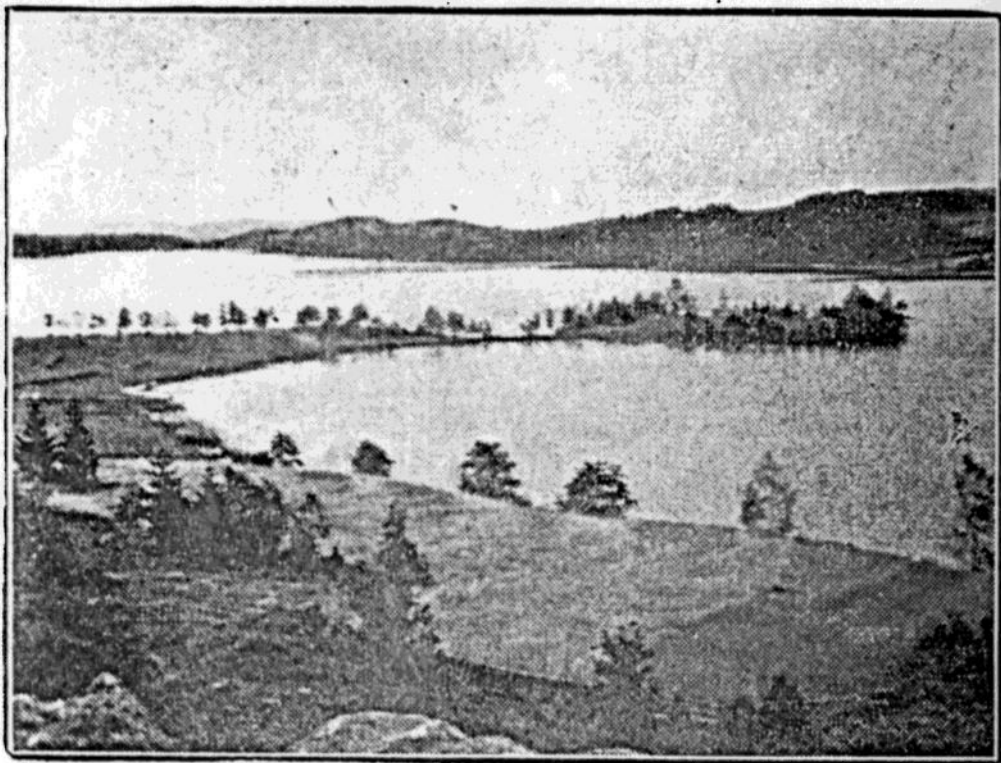

Nystuga i Berga, Gunnarskogs socken.

Usikt från Berga över Bergsjön.

Den som färdas i bil landsvägen mellan Gunnarskogs kyrka och byn Treskog, som består av 1 1/2 hemman, de största i västra Värmland, med en omkrets av 7 mil och över 100 hemmansdelar, skall mitt för Bergsjön hindras i sin 80-kilometershastighet av att vägen gör några väldiga svängar kring ett par utskjutande kullar. Vid en av dessa ligger Nystuga i Berga. By-namnet skulle ha kommit av de höga berg som stupa brant ned mot Bergsjön, och från vilka man

har en förtjusande utsikt över denna sjö.

I Jordeboken för 1540 kallas gården »Bärgh», och dess ägare E-luff betalar skatten. I skattelängden för Elfsborgs lösen 1613 är gården hemvist för tvenne namngivna personer, Påvel och Anders, troligen den föregående söner, ty enligt fortlevande tradition skulle tidigare i slakten ha funnits Elofs-söner. Båda voro gifta, och den förstnämnde skattade 10 mark. Gården heter nu Bergha och synes 1630 innehavas av bonden Anders

ensam; troligen satt denne som åbo, ty enligt Jordeboken av 1685 har »hemmanet varit gammalt infanterihemman under Nerikes och Värmlands regementes fana till 1682, men sedan indelt under Axel Sparres kompani».

I Gunnarskogs dödbok är antecknat: »Sten Pålsson från Bergha död den 23 maj 1696, 100 år gammal». Man kan härav konstruera släktföljden i de första släktleden med ganska stor sannolikhet sålunda:

1. Eluff i Bergh 1500—1565, 2. Påvel Eluffsson. 1545—1610, 3 Sten Pålsson, f. 1596, d. 23 maj 1696.

Som vanligt saknas nu ett par, tre släktled på 1600-talet, och man får förflytta sig till början av 1700-talet för att åter påbörja släktföljden. Enligt tillgängliga kyrkböcker föddes stamfadern för nuvarande släktgrenen på Nystuga, Olof Persson, 1739. Han gifte sig med Ingiard Elofsdotter, f. 1764. Deras son, Elof Olofsson, f. 1785, d. 1854, var gift med Kjerstin Persdotter, f. 1807, d. 1870, med vilken han hade sonen Anders Elofsson, f. 1838, d. 1908. Denne var gift med Stina Nilsson, f. 1844, d. 1925. Dessa senare voro föräldrar till de nuvarande ägarna. Som man finner, återkomma de gamla släktnamnen även i denna släkttavla, varför man har all anledning att antaga, att det är samma släkt som sedan 1500-talets början bebott Nystuga; möjligen är det dock Ingiard Elofsdotter, som äryt jorden, i första ledet av den senare släktgrenen.

De gamla stamfädernas arbete för att bereda levebröd åt den allt mer utökade familjen kan man se i den odling, som numera upptager varje odlingsbar fläck omkring de

spridda boningshusen mellan Bergsjön och den bakom liggande skogs höjden.

Den första bebyggaren måste ha hatt öppen blick för de skönhetsvärden, som ligga i själva läget. Från ett par kullar på andra sidan landsvägen, mellan vilka troligen det första boningshuset legat den tiden när Eluff lade sina fiskegarn i Bergsjöns vatten, har man en förtjusande utsikt över denna sjö och sjön Gunnern med dess omväxlande stränder.

Det var dock inte enbart nyodlings- och byggnadsarbete, som upptog de första bebyggarnas tid. Vatten, gott dricksvatten, året runt var ett livsvillkor för både människor och djur. Därför fanns också bland de villkor, som stipulerades för den som upptog torp på kronans skogar att första året gräva brunn samt odla 8 kappland åker. Olof Perssons största bekymmer synes ha varit att få gott dricksvatten för gårdens behov. Det berättas, att han grävde på 17 olika ställen, innan han äntligen fick vatten på 12 alnars djup. Denna källa har hållit vatten sedan början av 1700-talet men rasat igen ett par gånger under tidernas lopp, så att den måst upprensas. När den sista gången rasade igen, var det nära att en av de nuvarande ägarna fått sätta livet till. Han hade på hopbundna stegar gått ned för att undersöka källan, men fann därvid stensättningen så bristfällig i de övre lagren, att han ansåg det säkrast att gå upp igen. Stenarna lossnade nämligen vid blotta beröringen. Han hade också nätt och jämnt kommit upp, då källan rasade igen. Själva vattenkistan var dock väl bibehållen, varför det är fråga om att gräva upp källan på nytt.

Boningshuset, som ligger i sydslutningen mot landsvägen, med uthusen något ovanför och väster därom, är numera en envåningsbyggnad, men när det byggdes omkring 1750 av Olof Perssons fader, Per i Berga, fanns det även en överbyggning med blybandsfönster. Efter ett arvsskifte i början av 1800-talet togs övre våningen ned, och denna uppfördes som ett särskilt hus på en ny arvslott. Man tyckte väl att detta var den billigaste lösningen. Av den ännu kvarvarande inredningen kan man se, att det varit ett förmöget odalhem. I stora salen finns en väldig rundspis, vars järntacka bär årtalet 1760 och är, efter vad det uppgavs, gjuten vid Lyred. Detta torde vara fel, ty Lyreds masugn påblåstes först 1837. Den är antagligen gjuten vid Treskog eller Högfors. Här finnas också handmålade tapeter, utförda av Karl Svante Jonæus, en son till Jonas Jonæus, vilken troligen var sonson till kyrkomålaren Erik Jonæus, vilken dog i Karlstad 1805, där han skulle utföra målningar i domkyrkan. En del gamla möbler, ett par skåp, stolar och ett par väggklockor vittna om den gamla tiden. En skåpsäng med vacker målning finnes även, den har lås för övre bädden, så att det ser ut som om man velat ha den som låg där säkert förvarad — kanske var det dottern i huset. Det mesta av gammalt såldes dock på auktionen efter Elof Olofsson, som dog den 17 juni 1854. Barnen voro omyndiga, och de som ordnade med saken tyckte väl, att det var bäst att allt förvandlades i penningar. Men det betalades lågt, och säkert hade valutans blivit större, om det värdefullaste delats upp på barnen. Nu fick Anders Elofsson, när han över-

tog fädernegården, köpa nytt, och det blev 70-talet som fick sätta sin prägel på bohaget.

Med dennes söner gör den nya tiden sitt inträde på gården. Anders Elofsson hade fyra barn, av vilka de tre äldsta bruka gården tillsammans. Dottern Kristina är matmoder och en duktig väverska, varom bl. a. en del vävstolar vittna. En av dessa är av en ovanlig typ, en förebild till de allra modernaste, som finnas, ej längre än att den hopsatt kan flyttas igenom en vanlig dörr. Den är arv efter mormodern. Sönerna August och Daniel sköta egendomen. Den senare har till binäring möbelsnickeri och husbygge, och flera praktmöbler i masurbjörk med inläggningar av ädlare träslag vittna om hans konstskicklighet, men så har han också gjort sina lärospån hos den berömda storsnickaren i Tobol. Den yngste, Emil, är gift och bor i Allstakan.

Av de gamla byggnaderna på Nystuga finnas förutom boningshuset en matbod och ett gammalt torkhus bevarade. Under matboden upptäcktes en gammal ökstock, som blivit upptagen ur stora Mörtjärn. Den har hål i sidorna, så att det ser ut som om den varit försedd med utliggare. Vidare är den tvär i bakändan och ungefär en halv meter bred samt rätt väl bibehållen.

Gården var tidigare 100 öres skatt men är nu uppdelad på flera släktgrenar, vilka ha ett stort antal medlemmar. Nystugas släktgren är särskilt på spinnsidan intressant. Anders Elofssons hustru, Stina Nilsson, var den sjunde i rätt nedstigande led från stammomern, vilken var dotter till en storbonde i Treskog, som blev mördad av en vettvilling på Treskogsbron.

Denna händelse har en liten historisk poäng, varför jag anför den här. Bonden, som hette Per och gemenligen kallades »Bocke-Per» eller »Bocken» — möjligen härstammade han från Brunskog, vars innevånare kallades bockar (Brunskogsbockar), hade varit på kontoret vid Treskog och kvitterat ut en större penningssumma för träkolsleveranser. Detta hade en person, som var mindre vetande, åsett. En av de närvarande sade då på skämt till denne: »Om jag vore som du, så sloge jag Bocken mellan hornen och tog penningarna ifrån honom». Den svagsinte gick då ut och tog en järnstång och slog bonden i huvudet med den, så att han dog. Gärningsmannen dömdes till döden, och var den siste som avrättades å Sägmon norr om Arvika. Vid avrättningen tog rättstjänarna en huvudduk från en närvarande kvinna och band för ögonen på fången; hon vågade sedan ej återtaga duken.

Den förutnämnda dottern till »Bocke-Per» gifte sig med en bonde, Håkan från Gräsmark, och dennes dotter, Märta Håkansdotter, f. 10 maj 1792, d. 16 jan. 1865, blev gift med Per Andersson »Där sö» i Gårdsås. Hon beskrives såsom en ståtlig och stolt kvinna, som alltid red till kyrkan. Hennes ridsadel var en praktsak, besatt med snäckor och sirater. Hennes dotter Ma-

ria Persdotter gifte sig vid 18 års ålder med Nils i Årbotten och blev moder till Anders Elofssons i Nyttstuga hustru, förutnämnda Stina Nilsson. Hon ärvde sin mans vigselring, en bred silverring, som överlämnades på 100-årsdagen av hennes bröllop till dottersonen Emil Anderssons i Allstakan lilla dotter. Från Maria Persdotter finnes i behåll några mössor i siden, bl. a. en vit med spëtgarntyr, som hon bar vid sin första nattvardsgång, samt en huvudduk med utsökt broderi i vitt linne. Hon gick alltid klädd i sin sockendräkt, kort kjol, röda strumpor och breda skor med spännen. Vad som kan anföras som en ovanlighet är, att den femte i släktföljden mindes »Bocke-Pers» dotter. Fem led måste alltså ha levat samtidigt o. äldste »famma» måste varit nära 100 år, innan hon dog. Årbotten-släkten blev mycket stor. Från den härstammade bl. a. predikant Hagström i Arvika, en av banbrytarna på det frireligiösa området. Likaledes har Berga-släkten förgrenat sig både i Gunnarskog och angränsande socknar. Bland andra härstammar kyrkoherde L. M. Danielsson från denna gren.

Fernow antecknade redan på sin tid de stora Gunnarskogssläkterna, och många ättlingar av dessa sitta fortfarande på sina fäders gårdar.